Col·lecció Nova Terra
LA LLAR DEL LIBRE

ESPRIU, DURAN FARELL, RIGOL, BENET

i el futur de Catalunya converses amb XAVIER BRU DE SALA

© HOGAR DEL LIBRO, Barcelona 1983
Reservats tots els drets
Portada dissenyada per Jordi FORNAS
Primera edició, desembre del 1983

ISBN. 84-7279-177-7
Dipòsit legal. B. 38.460-1983
Imprès a Catalunya – *Printed in Catalonia, Spain*

I.G. SOCITRA, Arquímedes s/n. Nau, 3.
L'Hospitalet del Llobregat

JOSEP BENET

Josep Benet, diputat al Parlament de Catalunya, inscrit al Grup Mixt, presentat com a cap de llista, independent, en la candidatura del PSUC, elegit senador, el 15 de juny de 1977, per l'Entesa dels Catalans, fou el senador més votat en tot el territori de l'Estat, i durant la legislatura constituent fou el portaveu de l'Entesa al Senat. Reelegit senador el 1979 en la candidatura «Per l'Entesa», ha tingut una sola passió coneguda al llarg de la seva vida: el redreçament nacional dels catalans.

Va néixer a la ciutat segarrenca de Cervera el 14 d'abril de 1920. Estudià a l'Escolania de Montserrat, i després, a Barcelona, a l'Acadèmia Ramon Llull, dirigida pels jesuïtes. Lluità a l'exèrcit republicà i fou ferit. Llicenciat en Dret, ha estat membre de la Junta de Govern del Col·legi d'Advocats de Barcelona (1974-1978). Com advocat intervingué constantment davant els Consells de Guerra i el Tribunal d'Ordre Públic defensant, sense discriminació, antifranquistes de les més diverses ideologies. Fou defensor de la muller de Joan Comorera, el 1957, i l'any següent participà en el Consell de Guerra contra 48 militants del

PSUC. Defensor dels primers detinguts de les CC.OO., de militants de la JOC i d'estudiants i de Maurici Serrahima, Joan Coromines, Joan Sales, Jordi Carbonell, Montserrat Avilés i Lluís M. Xirinachs entre altres. L'any 1943 fou fundador i primer president del Front Universitari de Catalunya i després un dels dirigents dels Grups Nacionals de Resistència (G.N.R.) i de Miramar.

L'any 1947 fou cap d'organització de les Festes de Montserrat, organitzades per la Comissió Abat Oliva, promoguda per l'abat Escarré, que foren una primera fita en el redreçament de Catalunya després de la desfeta de 1939 i en les que es predicà per primera vegada públicament la reconciliació nacional després de la guerra.

Durant els anys quaranta fundà amb Esteve Albert les Edicions de Negra Nit, la primera editorial clandestina catalana, i a finals dels anys seixanta fou promotor i director d'Edicions Catalanes de París, creades amb esperit unitari per publicar obres d'autors de totes les tendències que no poguessin editar-se a l'interior. Fou promotor o va participar en l'organització d'una gran part de les accions realitzades durant el període franquista i tingué una participació destacada en l'Assemblea de Catalunya.

Entre la seva bibliografia, hi ha quatre llibres de lectura imprescindible per a tots aquells que vulguin aproximar-se, no només al seu pensament personal, d'una claredat i contundència expecionals, sinó també a la història del nacionalisme català que aboca a la consecució de l'Estatut de 1979. Es tracta de *Maragall i la Setmana Tràgica* (Barcelona, 1963), *Catalunya sota el règim franquista* (París, 1973), *Desfeta i redreçament de Catalunya* (Barcelona, 1978), i *Combat per una Catalunya autònoma* (Barcelona, 1980). Els dos

darrers contenen els seus textos polítics, dels quals m'interessa ara destacar una constant que s'observa ininterrompudament des de l'any 40. Em refereixo al seu esperit unitari, a la concepció segons la qual la unitat dels catalans és absolutament imprescindible per redreçar el país, reconstruir-lo. Aquesta idea encara el preocupa profundament, com em preocupa a mi i preocupa a tants conciutadans nostres. És possible d'afrontar la reconstrucció de Catalunya, de solidificar i projectar cap al futur les esperances i els desigs de la societat catalana, amb una divisió política de tall clàssic, més pròpia de nacions amb Estat que no pas de nacions amb una forta problemàtica d'identitat per resoldre? Formulada de la manera que es formuli, aquesta és una de les qüestions clau en aquest moment de la nostra vida col·lectiva.

Josep Benet, que ha cregut en la unitat i hi ha lluitat amb totes les armes que tenia al seu abast, ha vist com la dinàmica dels fets arraconava aquesta idea i, de passada, l'arraconava a ell en qualitat d'impulsor fervent.

Però el pensament, les reflexions, les paraules de Josep Benet són, si més no per a mi, tan importants com sempre, perquè la seva lucidesa no ha disminuït, la seva capacitat d'aïllar el nucli dels problemes, d'analitzar la situació, de generar respostes, continua vigent, gosaria dir que ara més que mai; ara que parla absolutament en nom seu, ara que no té necessitat de dir les coses de manera que ningú no se senti ferit, les seves afirmacions adquireixen la seva força, la seva contundència, pel que són i prou, maons de raó damunt una certa estupidesa quotidiana.

Sempre m'ha estranyat que a cops de raó els homes gosin no posar-se d'acord. I sempre m'he hagut de plegar a l'evidència que la realitat està composta per milers de factors entre els quals la raó raonable queda

dissolta, sovint com una gota de licor en un còctel immens. Ens cal molt més que la simple raó per projectar aquest país cap al futur amb una moderada confiança. Ens calen molts d'altres factors: intel·ligència, enginy, sagacitat, i una certa dosi de força, digueu-ne si voleu fermesa. Arribo al despatx d'en Josep Benet a la recerca de sòlids fragments de raó, no pas de fórmules que la facin triomfar. Intentem que la llum de la raó, il·lumini la nostra difícilment analitzable realitat.

ON SOM?

BS. La situació política actual permet de dir que sembla que hem obtingut finalment unes conquestes per les quals hem lluitat molts anys. Hi ha unes institucions amb uns anys de funcionament ininterromput –més que en cap altre període de la nostra història recent–, hi ha un marc més o menys consolidat, etc. Sembla que ho tinguem tot però no sabem on som. Tenim el que volíem?

JB. No. Certament que hem avançat molt respecte al període franquista. És cert que amb l'autonomia disposem d'un instrument que pot contribuir al redreçament nacional del nostre poble. Però encara ens trobem molt lluny del moment que podrem dir que el secular problema català ha quedat resolt i, per tant, que ja no és necessari el nostre nacionalisme reivindicatiu. Hem aconseguit de sobreviure a l'intent de genocidi cultural franquista. Però, en les condicions en què viuen els pobles en aquest final de segle, amb sobreviure no n'hi ha prou. Com he dit més d'una vegada es pot sobreviure en una llarga agonia que condueixi a la mort. No dramatitzo quan dic que Catalunya en aquest final de segle, viu uns anys crucials en

els que es juga el ser o no ser com a nació. El problema català, doncs, encara existeix.

BS. El problema, és només per a nosaltres, o continua essent un problema per als altres?

JB. Som un problema també per als altres perquè sense resoldre la qüestió catalana, d'acord amb els nostres drets, no és possible la consolidació d'un Estat democràctic a Espanya. Viure en democràcia només és possible quan es respecten els drets de les persones i dels pobles. Existim també com a problema per a nosaltres perquè necessitem viure com a poble normalitzat, i mentre no aconseguim el ple reconeixement legal de tots els drets de la nació catalana –i el seu ple exercici– viurem en una difícil supervivència que en aquest final de segle –amb l'aparició dels nous mitjans de comunicació i els canvis demogràfics produïts en la nostra societat– és impossible de mantenir per molt temps. Hem d'aspirar a viure com a poble normalitzat i per aconseguir-ho ens cal resoldre l'anomenat problema català.

BS. Això que dius és molt greu. En continuarem parlant, doncs. Però abans voldria fer un incís. Observo que has remarcat que el problema català és secular. Per què?

JB. Perquè observo que en alguns cercles intel·lectuals i polítics de la comunitat nacional majoritària a l'Estat, alhora que reapareix el neonacionalisme espanyol orteguià, es tendeix a disminuir la importància del problema nacional català en la història amb la finalitat de menysvalorar-lo en el present. Per exemple, en el pròleg d'un llibre extraordinàriament significatiu publicat recentment pel col·lectiu «Javier de Burgos» s'afirma que «con todo rigor, no hay problema catalanista hasta finales del pasado siglo (...) aunque la elaboración histórica posterior haga remontar

el sentimiento de agravio a 1714». És segur que el prologuista del col·lectiu «Javier de Burgos» va aprendre i es va creure la història imperial que s'ensenyava en els manuals del batxillerat franquista, i encara és fidel a aquella ensenyança. Què hi farem! Però he de dir que és molt greu i preocupant que persones pertanyents a la comunitat majoritària a l'Estat, amb un gran poder polític de decisió o una gran influència en la construcció de l'Estat de les autonomies tinguin un desconeixement tan gran de la història de Catalunya i del procés de formació de l'Estat espanyol. Aquest desconeixement contribueix a mantenir la tradicional mentalitat centralista i a impossibilitar, per tant, la construcció d'un autèntic Estat de les Autonomies.

BS. Creus que es fa tot el que cal perquè la realitat històrica i el present de Catalunya siguin coneguts a la resta del territori de l'Estat?

JB. No. Es fa ben poca cosa i algunes de les coses que s'han fet des del govern de la Generalitat, certament ben intencionades, han tingut poca eficàcia en no existir un projecte global i en quedar, per tant, disperses. Al meu parer manca aquest projecte global i sobra improvisació. Permet-me que posi dos exemples. Un, l'exposició feta a Madrid amb el títol de «Catalunya a l'Espanya moderna». Alguns visitants preguntaven a la parada on s'oferien publicacions de la Generalitat, si podien adquirir una història del moviment catalanista en castellà. No podien adquirir-la perquè no existeix. A no ser que hom recomani la lectura de la història de García Venero, l'autor que s'enorgullia d'haver inventat, durant la guerra, el terme «rojo-separatistas». És clar que tampoc no existeix en català, si exceptuem el petit manual d'Antoni Rovira i Virgili, publicat abans de la nostra guerra, que no és altra cosa que una mena d'esquema de l'obra, en

diversos volums, que l'il·lustre escriptor projectava de redactar. Un projecte que la guerra primer i després l'exili van impedir-li de realitzar.

BS. Estudis posteriors han desmentit aquesta obra en molts extrems...

JB. Bé, com he dit, l'obra és un mer esquema i han passat uns cinquanta anys des que fou publicada. És natural, doncs, que sigui tal com és. Correspon a un moment determinat i, tanmateix, encara és útil. Perquè no n'hi ha cap altra. Cal deixar-la, doncs, tal com està. Per això quan fa quatre o cinc anys una editorial em proposà de posar-la al dia i d'ampliar-la no vaig acceptar de fer-ho. El que resulta depriment és que quan han transcorregut 8 anys de la mort del general Franco i sis des de la recuperació de la Generalitat i quan tant es parla de nacionalisme encara no hi hagi al mercat una altra història del catalanisme, ni en català ni en castellà. Crec que aquest fet tan greu ens hauria de fer reflexionar. Alguna cosa fonamental no funciona al nostre país quan es produeix aquest fet.

BS. I el segon exemple de què has parlat?

JB. Sí, volia recordar les Jornades celebrades a Sitges, l'any 1981, sobre les relacions de les cultures catalana i castellana, entre intel·lectuals catalans i intellectuals de la comunitat nacional majoritària a l'Estat. Les Jornades, en no existir el projecte global esmentat, foren un acte més, isolat, en el que uns i altres repetiren, una vegada més, el que hem dit tantes vegades des dels anys seixanta sense, però, arribar a cap conclusió operativa. Precisament aquells dies la unitat de l'idioma català era agredida amb motiu de la discussió de l'Estatut del País Valencià. No era el moment, doncs, de demanar als intel·lectuals castellans reunits a Sitges que fessin pública una declaració a favor d'aquesta unitat? D'altra banda, davant dels tex-

tos de la Constitució i de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya que es refereixen a la pluralitat de llengües i cultures en el territori de l'Estat, no era el moment també de dialogar sobre l'abast d'aquests textos i de com els intel·lectuals castellans poden –i deuen– ajudar-nos a concretar-los en accions a favor de la nostra llengua i de la nostra cultura? A mi, el comportament dels intel·lectuals castellans, avui, respecte a la nostra llengua em recorden unes paraules que Gaziel va escriure al pròleg de les *Memòries literàries* de Narcís Oller. Deixa'm buscar-les. Diuen així: «Amics castellans: com quedem? (...) Només hi ha una cosa que no ha estat provada mai. I, sabeu quina és? Que vosaltres, els escriptors espanyols de llengua castellana, ens ajudeu a sortir la nostra de l'arraconament on jau (...). Perquè honorar, com vosaltres feu a cada pas, la llengua catalana, desfermar-se en lloors dels nostres poetes i prosistes que han sabut enaltir-la, i extasiar-se amb aquell *Himne ibèric,* del nostre Maragall –com ara heu fet a dojo en l'avinentesa del seu centenari i cinquantenari–; obrar així, dic, i no ajudar-nos a sortir del mal pas (...), quin sentit pot tenir, si en té algun? I on anem a parar, si és que va a alguna banda? Què fem tots plegats: germanor o comèdia?» Fins ací són paraules de Gaziel.

BS. Germanor o comèdia. Què caldria, fer, doncs, en aquest camp?

JB. Partir tots de la realitat, tant si plau com si desplau. Maurici Serrahima recordava que, a l'exili a França, un il·lustre intel·lectual castellà li deia si no creia millor que a Espanya hi hagués un sol idioma i una sola cultura. Serrahima li contestava que si, com creia que seria millor que a la meseta castellana, en lloc de les seves terres àrides existissin les grans planes franceses regades pels rius rics d'aigua. Però, no és

així. Les coses són tal com són, concloïa Serrahima. Un altre intel·lectual castellà, Jiménez de Asua, també a l'exili, es mostrava més comprensiu. Escrivia que ell no era partidari que a Espanya existissin el problema català i el basc, com no era partidari del mal de queixal, però que aquells problemes existien i calia, per tant, resoldre'ls civilitzadament. Agradi o no, la realitat és que a dins l'Estat espanyol, existeix una llengua i una cultura que són les de la comunitat nacional majoritària al territori de l'Estat i, al mateix temps, les llengües i les cultures d'unes nacionalitats demogràficament minoritàries que tenen el mateix dret a existir i a desenvolupar-se que les de la comunitat nacional majoritària. Com ho és que durant un temps la nació portuguesa, amb la seva llengua i la seva cultura formà part del regne d'Espanya. Més encara: dues d'aquestes comunitats nacionals minoritàries –la catalana i la basca– es troben partides entre dos Estats: Espanya i França. Aquesta és la realitat i sobre aquesta realitat s'ha d'establir una convivència fraternal i creadora a l'interior de l'Estat espanyol. No podem acceptar, per tant, que les llengües i les cultures de les nacions demogràficament minoritàries es tractin com a fenòmens menors, residuals.

BS. Vols dir que no es tractin com ho feia Julián Marías amb la seva famosa teoria dels dos pisos: el cervell dels catalans té dos pisos. En el principal, on es tracten les coses importants, s'utilitza el castellà; a l'altre, una mena de golfes, on es tracten les coses secundàries, s'hi utilitza el català.

JB. Exactament. La qual cosa coincideix amb allò de la televisió antropològica destinada a una tribu en camí d'extinció...

BS. Sí, és cert. Però, què cal fer en aquest camp?

JB. En primer lloc exposar i defensar amb la màxi-

ma claredat i rotunditat la realitat d'un Estat plurilingüe i plurinacional; en segon lloc, oposar al neonacionalisme espanyol castellà imperialista de la *conllevancia* orteguiana, que ressuscita, el nostre projecte de *convivència* creadora i fraterna entre les diverses llengües, cultures i comunitats nacionals que existeixen a l'interior del territori de l'Estat; en tercer lloc, que els textos de la Constitució i dels Estatuts d'Autonomia que fan referència a les llengües i a les cultures no siguin interpretats amb mentalitat *loapitzadora* i que, en aplicar-los, es tingui en compte que les llengües i les cultures de les nacionalitats minoritàries, si bé han sobreviscut al genocidi cultural que contra d'elles va intentar el franquisme, utilitzant el nom de l'Estat –i àdhuc el d'Espanya– han sofert tanmateix gravíssims danys. Uns danys que corresponen de reparar, en el que sigui possible, a l'Estat. Concretament: a la *conllevancia* orteguiana, cal oposar la nostra alternativa de la *convivència.* I la convivència només pot arribar a existir si cada poble respecta els drets i els trets nacionals dels altres. Convivència vol dir igualtat, no pas supeditació d'un poble a l'altre. No supeditació de les nacionalitats minoritàries a la comunitat nacional majoritària.

BS. Bé. Podries proposar algunes actuacions concretes en el desenvolupament d'aquest programa?

JB. És clar que sí, perquè és natural que una persona que ha acceptat de ser proposada com a candidat a la presidència de la Generalitat a les eleccions autonòmiques del 1980, primer, i després al Parlament de Catalunya amb motiu de la moció de censura presentada, ara fa un any, pel grup parlamentari del PSUC, que ha estat, a més, senador a Madrid durant dues legislatures, i que en la clandestinitat, des dels anys quaranta mantingué un constant contacte amb Ma-

drid; tingui molt pensat aquest programa. Exposar-lo, doncs, representaria que no ens quedaria temps, en aquesta conversa, de parlar d'altres temes importants. D'altra banda, aquest programa es troba exposat en els meus discursos al Senat i al Parlament de Catalunya i, en bona part, ha estat publicat en els meus darrers llibres. Exposaré, doncs, només algunes propostes diverses, com a exemple.

BS. Endavant, doncs.

JB. Cal lluitar contra la ignorància que existeix en la comunitat majoritària a l'Estat de la nostra realitat lingüística, cultural i nacional. Durant la meva estada com a senador a les Corts Generals vaig poder comprovar que una gran majoria dels parlamentaris pertanyents a la comunitat nacional majoritària, no havien tingut mai a les seves mans un llibre editat en català, ni havien llegit mai un llibre en castellà que exposi aquella realitat de la nostra terra. I, tanmateix, d'aquests parlamentaris depèn a les Corts Generals de l'Estat, perquè ells hi són majoria, la decisió final sobre qüestions que afecten drets fonamentals i interessos essencials del nostre poble. Això es va veure ben clarament en el cas de la L.O.A.P.A. També vaig poder constatar a Madrid que els parlamentaris de les esmentades Corts Generals no rebien pràcticament cap llibre, estudi o document tramès des de Catalunya, en llengua castellana, que els informés sobre qüestions importants referents a la realitat lingüística, cultural o nacional catalana. Per exemple: quan amb motiu del debat sobre l'Estatut d'Autonomia del País Valencià es discutí a les Corts Generals la unitat de la llengua catalana i s'hagué de votar sobre aquesta qüestió, no hauria estat pertinent que els diputats i senadors haguessin rebut un informe científicament rigorós que els hagués il·lustrat sobre la qüestió que es debatia?

BS. Sí que ho hauria estat. Recordo que en una intervenció teva en el Parlament de Catalunya vas proposar la creació a Madrid d'un centre bibliogràfic català...

JB. Sí. He pogut constatar que a la capital de l'Estat és gairebé impossible de trobar llibres en català a les llibreries i que ben poques vegades són exposats a l'aparador. D'altra banda, investigadors i intel·lectuals de Madrid sovint es queixen perquè quan volen adquirir ràpidament un llibre escrit en català no poden fer-ho a Madrid. La producció bibliogràfica en català es gairebé del tot desconeguda a Madrid. Per això, des de fa anys proposo –i és cert que ara fa un any ho vaig proposar al Parlament– la creació d'una llibreria a Madrid que sigui un autèntic centre d'informació bibliogràfica catalana on s'exposin i es venguin els llibres i revistes editats arreu en català i els llibres i revistes editats a la Catalunya autònoma en castellà o altres idiomes, així com els discos dels cantants catalans, que tan desemparats tenim a la nostra Catalunya autònoma. En aquest Centre s'haurien de fer presentacions de llibres editats en català o a Catalunya. El cost econòmic d'aquesta iniciativa? La creació del centre i el seu manteniment durant uns quants anys representaria un cost inferior al que s'hagué de pagar per l'organització, manteniment i propaganda de l'exposició «Catalunya a l'Espanya moderna» celebrada a Madrid. Sobretot si tenim en compte que el Ministeri de Cultura, en compliment del que disposa l'article 149,2 de la Constitució hauria de contribuir econòmicament en la creació i manteniment d'aquest centre cultural, si el govern de la Generalitat ho demanava. Una altra proposta: Cal traduir a la llengua castellana les obres més representatives de la literatura catalana i del pensament polític català. També en aquesta qüestió el

Ministeri de Cultura hauria d'aportar la seva contribució en compliment de l'esmentat article de la Constitució. Una altra proposta: Cal exigir seriosament que s'acabi ràpidament amb l'escàndol que és que mentre en moltes universitats estrangeres s'ensenya la llengua i la cultura catalanes, a Espanya, fora dels Països Catalans, pràcticament no s'ensenyin en cap. I acabo perquè sinó esgotaria el temps de què disposem encara en la nostra conversa.

BS. Els catalans potser no som gaire conscients de tot el que es pot fer en aquest camp per tal d'anar canviant la mentalitat de la gent de fora de les nacionalitats minoritàries.

JB. És cert. Et posaré un exemple. Quan era senador, en un ple del Senat, vaig preguntar al ministre d'Administració Territorial si al príncep hereu se li ensenyava la llengua catalana. La pregunta va provocar sorpresa i desconcert a la Cambra. El ministre i els senadors trobaven normal que els reis dels belgues haguessin de conèixer el dos idiomes que es parlen en aquell regne. Però, consideraven extravagant la meva pregunta i naturalment la petició que s'ensenyés el català al príncep hereu que duia implícita. Però, crec que més greu va ser el que passà a la nostra Catalunya. A Catalunya la meva pregunta no va tenir ni el més mínim ressò. Cap mitjà de comunicació la comentà. És més ni tan sols en va donar informació. Ah, mentrestant alguns es preocupaven –i no m'hi oposo pas– que el príncep hereu a més del títol de príncep d'Astúries usi el de príncep de Girona.

Però, és que no ens adonem de la importància que tindria –en el camí de fer comprendre la realitat plurilingüe d'Espanya a tothom– que el príncep hereu –i demà rei– pogués adreçar-se als pobles de cada un dels Països Catalans en la llengua catalana, amb normali-

tat, i no pas amb unes poques frases apreses de memòria?

No ens adonem que aconseguir això representava un pas cap a l'assoliment d'un objectiu molt important, com és que, en el Senat, cambra de les regions i les nacionalitats, cada senador pugui expressar-se en l'idioma propi de la seva comunitat autònoma?

BS. Abans has esmentat la LOAPA. No vull demanar-te la teva opinió sobre aquesta llei, perquè consta prou que la vas combatre aferrissadament i que la majoria dels punts de la llei als quals et vas oposar, per considerar-los anticonstitucionals, ho eren, efectivament, tal com ha decidit la sentència del Tribunal Constitucional. Però et voldria fer una pregunta: creus que a Catalunya es va fer tot el que calia contra el projecte d'aquella llei?

JB. Bé, cal distingir. En primer lloc cal deixar de banda els partits i persones que defensaren i, fins i tot, votaren a favor de la LOAPA. Veure a les Corts de Madrid com nacionalistes catalans, de tota la vida, per disciplina de partit, votaven article a article a favor del text de la LOAPA produïa una tristesa immensa. Les altres persones, partits, institucions i organitzacions que es van oposar a la LOAPA, crec que van fer el que calia fer, des del moment que el projecte de llei es presentà a les Corts i fins a la presentació del recurs contra la llei davant el Tribunal Constitucional. Cal no oblidar que sense aquesta acció la LOAPA seria avui una llei vigent i, per tant, l'Estatut d'Autonomia de Catalunya estaria retallat. Una altra qüestió és si a Catalunya, abans de començar l'intent de loapització, amb la publicació de l'Informe García Enterria, el maig de 1981 i, després, amb els acords autonòmics establerts entre el president del govern espanyol, Calvo Sotelo, i el secretari general del P.S.O.E., Felipe

González, havíem fet tot el que era al nostre abast tant aquí dins com a nivell d'Estat, per fer conèixer com enteníem l'Estat de les Autonomies i el desenvolupament de l'Estatut de Catalunya. Crec que no. Nosaltres, enfront la doctrina loapitzadora predicada des del Centro de Estudios Constitucionales, de Madrid, institució oficial del poder central, havíem d'haver exposat i defensat la nostra doctrina autonòmica. I hauríem hagut de fer-ho des del Centre d'Estudis Autonòmics que hauria hagut de crear la Generalitat.

BS. I que no s'ha creat...

JB. Lamentablement encara no. Però que cal crear, encara que sigui amb retard.

BS. Tu vas estudiar Dret i has exercit durant molts anys d'advocat. Tanmateix, l'any 1963 vas sorprendre molta gent amb el teu primer llibre d'història, Maragall i la Setmana Tràgica, *que va guanyar el premi Joan Maragall, de l'Institut d'Estudis Catalans i pel qual et fou concedida la Lletra d'Or d'aquell any. Crec que en els teus temps d'universitat no vas estudiar Filosofia i Lletres. Per què et vas convertir en un historiador?*

JB. Bé, en primer lloc vull dir-te que en entrar a la Universitat, als primers anys quaranta, jo volia estudiar simultàniament Dret i Filosofia i Lletres. La manca de recursos econòmics, la necessitat de guanyar-me la vida mentre estudiava i les moltes hores que dedicava al treball clandestí m'obligaren a renunciar a la carrera de Filosofia i Lletres. Molts anys després, a final dels anys cinquanta, en lamentar reiteradament davant de Jaume Vicens i Vives, la manca d'estudis sobre moments molt importants sobre la història de Catalunya dels segles XIX i XX, aquell gran animador cultural que va ser Vicens, m'incità a treballar en el camp de la història. Evidentment jo a França no hau-

ria estat historiador perquè molts dels llibres d'història que hauria volgut llegir ja els hauria trobat publicats. Ací, per exemple, per llegir un llibre objectiu sobre la Setmana Tràgica, en els anys cinquanta, calia que un mateix l'escrivís. Però també vaig convertir-me en historiador, continuant però essent professionalment un advocat, perquè vaig creure que escrivint història contribuïa al redreçament del meu país. La història era per mi un arma més de combat.

BS. L'obra més voluminosa que has publicat, fent equip amb Casimir Martí, l'actual director de l'Arxiu Nacional de Catalunya, és Barcelona a mitjan segle XIX. El moviment obrer durant el bienni progressista (1854-1856). *Són dos grans volums amb un total de més de 1.500 pàgines. L'elaboració d'aquesta obra extraordinàriament documentada us va exigir un esforç enorme i una colla d'anys de treball. Més de deu anys, segons he sentit dir. Per què us vau decidir a redactar-la?*

JB. Per diverses raons. La lectura de l'obra de Vicens i Vives *Polítics i industrials del segle XIX* ens va fer adonar del gran desconeixement que els catalans teníem de la història del vuit-cents català. I, alhora, de la necessitat de conèixer aquesta història per arribar a entendre la Renaixença i el present de Catalunya. El desconeixement d'aquesta història permetia que florissin tota mena de mites i tòpics. Per exemple: els que assenyalaven com a trets del caràcter català el seny, la mesura, la no bel·licositat, etc. La tràgica i agitada història del vuit-cents català desmentia que ho fossin...

Una altra raó és que volíem aportar la nostra contribució a un millor coneixement de la història de la ciutat de Barcelona. La història de la capital de Catalunya encara és en la seva major part desconeguda. Fets importantíssims esdevinguts a la nostra ciutat

manquen encara de la més petita monografia. Aquesta situació dels estudis sobre la història de la ciutat de Barcelona ens hauria d'avergonyir a tots els barcelonins. I en primer lloc, als qui han tingut i tenen a les seves mans el govern de la ciutat. És significatiu que l'Ajuntament de Barcelona, des de fa anys, concedeix premis a la novel·la, a la poesia, al cinema, etc. mentre s'oblida de les obres d'història sobre la ciutat...

I encara cal dir que amb aquesta obra volíem aportar la nostra contribució al coneixement de la història del moviment obrer català, precisament en un temps en que aquest moviment era perseguit. També volíem col·laborar al coneixement de la història de la industrialització a Catalunya, també molt poc coneguda. És trist de constatar que la burgesia industrial catalana, successora de la que dugué a terme la industrialització de Catalunya durant el segle XIX, hagi tingut i continuï tenint tan poc d'interès a conèixer la història d'aquesta industrialització, així com la biografia dels grans industrials catalans del passat.

BS. L'obra Barcelona a mitjan del segle XIX *fou publicada l'any 1976. L'edició de l'obra degué representar un cost econòmic fort. L'Ajuntament de Barcelona no ajudà en la seva edició?*

JB. No. L'Ajuntament va desconèixer la seva publicació i no crec que s'hagi molestat mai a comprar-ne cap exemplar.

BS. Hem parlat abans de la història del catalanisme. És cert que aquesta història es presenta sovint sense tenir prou en compte el context europeu?

JB. Sí, ho és, desgraciadament. No hem seguit, en aquesta qüestió, l'exemple de Rovira i Virgili. Aquest, en la segona dècada d'aquest segle, tingué l'encert de situar el problema català i el moviment nacionalista que lluitava per resoldre'l en el context dels altres po-

bles que tenien problemes i moviments semblants en l'Europa del segle XIX i durant els anys anteriors a la Primera Guerra Mundial. Per exemple, Polònia que es trobava dividida entre tres Estats, com Catalunya es troba dividida entre dos –i recordem que a finals del segle XVIII els Països Catalans es trobaven dividits entre tres Estats, en trobar-se Menorca en poder dels anglesos–. I també Irlanda, Finlàndia, els pobles txecs, eslovac, etc., pobles que es trobaven en aquella situació no pas per voluntat pròpia, sinó com a resultat de conquestes militars o de combinacions matrimonials. Alguns d'aquells pobles han resolt des d'aleshores el seu problema nacional; altres, no.

BS. No s'hauria d'estudiar també la història social de la llengua catalana dins d'un context semblant?

JB. Sí, certament. Va ser als anys seixanta que en una conferència a l'aula Pompeu Fabra, del C.I.C. vaig proposar d'avançar en l'estudi de la història social de la nostra llengua, situant-la en el context europeu de les llengües dels altres pobles que han mancat també d'Estat: el txec, l'eslovac, el polonès, el finès, l'irlandès, etc. Em consta que alguns dels nostres intel·lectuals estan treballant en l'estudi de la història social de la nostra llengua als Països Catalans. Caldrà situar el fruit del seu treball en el context esmentat. Una altra cosa voldria dir. És cert que l'elaboració d'aquesta història social de la llengua catalana és una tasca difícil, llarga. Però, necessitem disposar urgentment, de cara a l'interior del nostre país i de cara a l'exterior, d'un manual que sigui un primer avenç d'aquell treball. No es pot demorar per més temps la seva publicació. El necessitem ara per defensar, moltes vegades, el nostre idioma enfront de les agressions que sofreix.

BS. Hem parlat de la història social de la llengua catalana i de la del nacionalisme català. Creus que es

fa el que cal per tal d'aconseguir de conèixer millor la nostra història moderna i per a difondre el seu coneixement.

JB. No. I certament no pas perquè manqui l'esforç admirable d'alguns estudiosos. Però, aquest esforç individual no és suficient. Cal crear una institució dedicada a promoure i patrocinar aquests estudis històrics. Vaig proposar la seva creació l'any 1966 en les Jornades d'Estudis sobre la cultura catalana que vam celebrar clandestinament a la finca de Fèlix Millet, a l'Ametlla del Vallès. No es va crear aleshores. Ara en la Catalunya autònoma no es pot demorar més la seva creació. Naturalment aquesta institució hauria de dedicar una atenció especial a la història del nostre poble sota el franquisme abans que no desapareguin molts dels seus protagonistes i que, per tant, sigui tard.

BS. Tu vas publicar l'any 1973 a les Edicions Catalanes de París «La Catalunya sota el règim franquista». *Un llibre que ha estat molt útil. Aquell llibre s'anunciava com el primer d'una sèrie dedicada a presentar quina havia estat la situació de Catalunya sota la dictadura del general Franco. Han passat deu anys des d'aleshores i, tanmateix, no n'has publicat cap més volum, per què?, és que la teva activitat política t'ho ha impedit?*

JB. No, no és exactament així. La raó és que l'elaboració dels altres volums de la sèrie exigeix la contribució d'altres persones. No pot ser l'obra d'una sola persona, sobretot quan aquesta persona té múltiples obligacions a atendre. La continuació d'aquella obra hauria de ser assumida per la institució al servei de la història del país que cal crear, de la qual hem parlat.

BS. Del 1975 al 1981 en els teus llibres, discursos, conferències i articles parlaves de la nova ocasió que no hem de perdre. Després has parlat de la nova oca-

sió perduda. Creus de debò que Catalunya ha perdut una nova ocasió en la seva història?

JB. Sí, ho crec sincerament i per això ho he dit i repetit. Crec que en la vida dels pobles, com en la de les persones, hi ha moments decisius. Jo he estat un lector del cardenal de Retz. Va ser precisament l'inoblidable Maurici Serrahima qui em va proposar la seva lectura fa molts anys. I el cardenal de Retz escrivia que no hi ha res en el món que no tingui el seu moment decisiu, i que el *chef d'oeuvre* del bon comportament és conèixer i escollir aquest moment. En política saber conèixer quin és aquest moment decisiu i saber aprofitar-lo és essencial. Perquè d'aquests moments decisius n'hi ha pocs en la vida dels pobles. Als catalans se'ls en presentà un d'aquests moments l'any 1975, en desaparèixer el dictador. Catalunya, gràcies a l'esforç fet, durant anys, en la clandestinitat i al sacrifici de moltes persones l'any 1975 es trobava vivint en ple redreçament polític i cultural. El poble català havia retrobat la seva unitat que s'expressava sobretot en l'Assemblea de Catalunya i en els seus quatre punts programàtics. La força i el prestigi de l'oposició antifranquista catalana davant els organismes unitaris de l'oposició, de Madrid, era extraordinària. La unitat catalana s'expressava de moltes maneres, entre altres, amb les grans manifestacions populars de l'any 1976 les quals havien de culminar en la manifestació de l'Onze de Setembre de 1977. L'èxit rotund de les candidatures autonomistes en les eleccions del juny d'aquest any i molt especialment de l'Entesa dels Catalans confirmaven aquella força del poble català unit, sense discriminacions entre els catalans d'un o altre origen. Catalunya era respectada i àdhuc admirada pels altres pobles de l'Estat. Tanmateix aquesta ocasió només hem sabut aprofitar-la en una petita part. En

definitiva ha estat una nova ocasió perduda a la història de Catalunya.

BS. Recordo que vas ser molt crític amb la manera com es va negociar i es va arribar a constituir la Generalitat provisional. Vas arribar a dir que la Generalitat provisional ens havia estat donada pel poder central com una joguina perquè els catalans es distraguessin i així s'anés diluint la gran força que representava el moviment reivindicatiu sortit de la clandestinitat. Avui, quan han transcorregut una colla d'anys i, per tant, podem veure les coses amb més perspectiva, opines el mateix?

JB. Sí. Les memòries i les declaracions d'algunes de les persones que, des del poder central, van protagonitzar la transició van confirmant-me en el meu parer. Es confirma que els serveis d'informació de l'Estat van tenir un paper essencial en la preparació d'un parany en el qual molts catalans –com a passerells– van caure: Vam arribar a acceptar –com a Generalitat– un organisme el president del qual era designat directament pel poder central, sense cap intervenció catalana, com si fos un simple governador civil. Cal reconèixer l'habilitat amb què es va comportar el poder central per aconseguir el seu objectiu d'aquietar i dissoldre la força que Catalunya tenia en aquells moments. Bofill i Mates ja havia advertit que quan es planteja el problema català, el poder central en lloc de resoldre'l, el que fa és intentar aquietar i dissoldre el moviment reivindicatiu català.

BS. I després de les primeres eleccions autonòmiques del 1980?

JB. Amb les eleccions del primer Parlament de Catalunya es posava en marxa el període constituent de la Catalunya autònoma. Un període constituent és sempre un període excepcional. Reclamava, per tant,

un comportament polític excepcional. Per això l'any 1980 vaig creure que era necessària la formació d'un govern català d'unitat, amb un president de la Generalitat que no fos el secretari general o cap d'un partit polític, sinó una persona independent i un conseller primer que no fos designat pel partit que aconseguís el major nombre de vots. Dissortadament només un partit, el P.S.U.C. fou partidari aleshores d'aquesta solució.

EL BIPARTIDISME

BS. Arriben les noves eleccions autonòmiques. Què opines de la tendència actual al bipartidisme?

JB. En primer lloc vull dir que lamento que les segones eleccions al Parlament de Catalunya es facin encara amb una llei electoral estatal que prové del període predemocràtic. Crec que el nostre Parlament, durant els quatre primers anys d'aquesta primera legislatura, havia d'haver aprovat una llei electoral més adequada a la realitat de Catalunya. Calia modificar una llei electoral en la qual la personalitat de la major part dels candidats gairebé no compta. Compten les sigles de partit i els dos o tres primers noms de la candidatura. D'altra banda, la llei afavoreix el bipartidisme. I el bipartidisme és un sistema nefast en una Catalunya que encara està construint la seva autonomia.

BS. I el futur de la relació de Catalunya amb el País Valencià i les Balears?

JB. Bé, parlem-ne. Jo crec en els Països Catalans. Crec que en el camp lingüístic i cultural són una realitat que hem de defensar aferrissadament perquè si desaparegués –i pot desaparèixer– la nostra llengua i la

nostra cultura serien ferides de mort. Respecte als Països Catalans, com a comunitat política, comparteixo el que deia Rovira i Virgili: la seva reconstrucció política, amb arquitectura moderna, avançarà quan cada etapa del camí respongui a l'estat de consciència nacional i a la voluntat lliurement expressada dels homes i dones de cada país. Jo tinc plena confiança en que un dia arribarà a ser realitat la federació dels Països Catalans que formen part de l'Estat espanyol.

BS. Sí, però la Constitució espanyola actual prohibeix la federació de les comunitats autònomes.

JB. Sí, és cert. Jo vaig tenir l'honor com a portaveu del grup parlamentari d'Entesa dels Catalans de combatre en el Senat aquesta prohibició. Una prohibició que constava en termes idèntics en la Constitució republicana del 1931. Cal no oblidar-ho. En el debat al Senat vaig tenir ocasió de recordar el que va escriure l'antic diputat socialista de Mallorca, Alexandre Jaume, afusellat l'any 1937 a l'illa, en aprovar les Corts Constituents republicanes aquella prohibició. Busco la cita per tal de transcriure-la tal com fou publicada.

Deia Alexandre Jaume que malgrat la prohibició aprovada per les Corts «nosotros seguiremos luchando por la consecución de la ilusión que hemos acariciado durante toda nuestra vida: por la federación de esta región balear, que hemos propugnado, a la antigua nacionalidad catalana, sin detrimento de la autonomía de que disfrutásemos al efectuarse la federación». I acabava dient: «Ya sabemos que la realización de este sueño nuestro se halla dificultado por el artículo 13 de la Constitución. Pero nada hay que pueda detener el cumplimiento de un ideal cuando éste arraiga hondamente en la conciencia popular.» I jo acabava la meva intervenció dient: «Es cierto. Tampoco podrá detenerlo el apartado 1.º del artículo de esta nueva Constitu-

ción, que fatalmente se va a votar, si este ideal arraiga un día en la conciencia de cada uno de nuestros pueblos.» I jo estic segur que aquest dia arribarà.

Tanmateix, la Constitució i els Estatuts d'Autonomia permeten l'establiment d'acords de cooperació i de convenis que, molt especialment en els camps lingüístics i el cultural, poden ser molt importants. La realitat de la unitat lingüística i cultural en les tres comunitats autònomes obligarà a aquests acords i convenis. Existeixen molts obstacles a vèncer. És cert. Però no hem de caure en el pessimisme perquè es produeixen fets enormement positius. Per exemple: Enguany per primera vegada a la història uns centenars de milers d'infants valencians començaran a aprendre el nostre idioma comú a l'escola. Podem treballar doncs amb esperança.

BS. En començar la nostra conversa has afirmat que Catalunya viu uns anys crucials en aquest final de segle, en els quals es juga el ser o no ser com a nació. Voldria insistir-hi.

JB. He fet aquesta afirmació sense dramatitzar, ni voler crear alarmisme. L'he fet simplement perquè he estat sempre realista. I perquè per resoldre un problema, cal veure'l tal com és, no pas tal com voldríem que fos. El cofoisme, en el qual cauen molts catalans, és un perill que ens amenaça sempre. Crec sincerament que el Principat i tots els Països Catalans viuen anys crucials. Perquè els canvis profunds i accelerats que s'estan produint en el món en aquest final de segle, molt especialment en els mitjans de comunicació i els que s'han produït en la composició demogràfica dels nostres Països afecten decisivament el present i el futur de la nostra llengua, la nostra cultura i la nostra identitat nacional. Avui ja no és possible de sobreviure nacionalment, com vam sobreviure en el segle XIX,

per exemple. Avui un poble com el nostre, que és minoritari dins l'Estat al qual pertany, si no disposa, al seu servei, dels mitjans legals i tècnics que exigeixen les noves condicions en què es viu en el món d'aquest fi de segle, és un poble condemnat a desaparèixer com a nació, a convertir-se en mera província del poble majoritari de l'Estat que domina el poder central i té al seu servei gairebé exclusiu els mitjans esmentats. No ens hem d'enganyar. No hem de viure d'il·lusions. Avui, ho he dit i repetit, en aquest final de segle, la llengua, la cultura i la identitat nacional d'un poble minoritari, en un Estat plurilingüe i plurinacional, poden arribar a desaparèixer sense que el poder central utilitzi el procediment brutal del genocidi cultural. Fa uns dies que en una conferència pronunciada a l'Aula Magna de la Universitat de València ho recordava. Avui existeixen formes de genocidi més suaus i hàbils que les brutals que utilitzà el franquisme. Per exemple: continuar impedint encara, quan ja han transcorregut vuit anys des de la desaparició de la dictadura franquista, l'existència al principat d'un canal de televisió plenament autònom al servei de la llengua i la cultura catalanes és acte que no dubto d'incloure entre els compresos en la definició del genocidi cultural. Cal dir les coses pel seu nom. Igualment ho és que en el País Valencià la TVE continuï ignorant gairebé del tot la llengua i la cultura del País Valencià.

BS. Però Catalunya els viu molt alegrement, aquests anys d'importància excepcional.

JB. Sí. D'una banda, continua vivint el període constituent de la seva autonomia; de l'altra viu uns anys crucials en la seva història en els quals es juga el futur de la seva llengua, la seva cultura i la seva identitat nacional. Per tant, el nostre comportament no pot ser el normal que podríem tenir si haguéssim

aconseguit de ser ja un poble normalitzat. No podem instal·lar-nos en la normalitat. Sovint recordo unes paraules de Rovira i Virgili que ens ho adverteixen. Diuen: «En certs moments de la vida dels pobles, circumscriure's als límits normals equival a arrupir-se en la caixa de morts.» Si ens volem salvar com a poble, si volem salvar la nostra nació, cal que no caiguem en el parany que ens posen aquells que des de fora del país o des de dins ens diuen que ja hem aconseguit la normalitat pel fet de tenir una Constitució democràtica. Poden dir això els ciutadans dels pobles de la comunitat nacional majoritària a l'Estat espanyol de llengua i cultura castellana, que per ser majoritaris en nombre de ciutadans tenen a les seves mans el poder central de l'Estat i tenen assegurada la seva llengua, la seva cultura i la seva identitat nacional. No ho podem dir nosaltres, que encara hem de lluitar per sobreviure i mantenir-nos com a poble. I per sobreviure ens cal actuar encara amb aquell esperit d'iniciativa, amb aquella empenta, amb aquell comportament militant que van fer possible la Renaixença i, després, el redreçament després de la desfeta de l'any 1939. I, molt especialment, ens cal continuar actuant units en tot allò que afecta la defensa dels drets fonamentals i els interessos nacionals del nostre poble.

BS. Esperançat o no, de cara al futur?

JB. Esperançat si sabem rectificar allò que cal rectificar i si sabem actuar d'acord amb aquelles paraules que el president Companys repetia sovint a l'exili: «Les altres causes nobles tenen altres defensors; la causa de Catalunya només ens té a nosaltres.»

Octubre-novembre del 1983